

Dødsdommen over Hans Skaar Pedersen

Lars Eirik Vaale

YTRING

historiker

HARD DOM: Skjebnen til Hans Skaar Pedersen, lederen for Statspolitiet i Stavanger de to siste okupasjonsårene, har igjen vakt offentlighetens interesse og skapt debatt i avispaltene. Og det sentrale spørsmålet er fortsatt høyst betimelig: hvorfor måtte han dø?

Gitt folkeopinionens og pressens sterke harme da rettssaken ble ført så kort tid etter frigjøringen og at Skaar Pedersen ikke viste tilstrekkelig anger i retten over sine handlinger, virket dødsdommen trolig rettfærdig vurdert ut fra samtidens premisser. I ettertid taler imidlertid flere faktorer for at denne dommen var påfallende hard.

Han var den eneste av avdelingslederne i det norske Statspolitiet som ble henrettet under etterkrig-soppgjøret etter 1945. De øvrige slapp med frihetsstraff av varierende lengde, flere av dem med langt

alvorligere handlinger på samvit-tigheten enn ham. Omtrent samti-dig med rettssaken mot Skaar Pe-dersen ble en avdelingsleder i Statspolitiet i Oslo dømt til tvangs-arbeid på livstid for å ha ledet ekse-kusjoner av dødsdømte motstands-folk og mishandlet politiske fanger under forhør i okkupasjonstiden.

AVGJØRENDE for at retten dømte Skaar Pedersen til døden var hans befatning med fire tilfeller av tortur i løpet av okkupasjonens siste to måneder og at han som øverste le-der for Statspolitiet i Stavanger hadde et medansvar for tortur-handlinger begått av hans under-ordnede.

Ifølge politiordningen under okkupasjonen kunne statspolitikon-stabler og -betjenter beordres til tjenestemessige oppdrag for det tyske Gestapo, og der få befatning med tortur. I Stavanger ble særlig Leonard Wickstrøm og Holger Tou beryktede torturister som samar-beidet nært med den sadistiske tyske gestapisten Arnold Höllscher. Skaar Pedersen kunne ikke for-hindre et slikt samarbeid, men han innskjerpet flere ganger overfor si-ne underordnede at tortur var for-

I ettertid taler flere faktorer for at denne dommen var påfallende hard.

budt i henhold til Grunnlovens § 96, som eksplisitt sier at Pinlige forhør maa ikke finde sted. Han fikk sågar avsatt en statspolitimann ved sin avdeling som hadde torturert fan-ger under forhør. Inntil april 1945 la han heller ikke selv hånd på arres-tanter.

Skaar Pedersens bruk av tortur under forhør ledet av tyske gesta-pister var naturligvis en alvorlig af-fære, men både i lagmannsretten og Høyesterett fremhevet et mind-retall at torturhandlingenes karak-ter ikke var så graverende at de i seg selv kvalifiserte ham til døds-straff. Han ga selv aldri ordre til bruk av tortur og var heller ikke ho-vedmann under noen av de fire skjerpede forhørene han deltok i. Det var imidlertid uheldig for ham at de langt mer brutale torturistene Wickstrøm og Höllscher allerede var døde og ikke kunne stilles for retten, noe som ville gitt retten et bedre samminligningsgrunnlag for

å vurdere straffverdigheten av Skaar Pedersens bruk av tortur. Dersom de tre hadde blitt dømt samtidig ville han trolig ha sluppet unna med en langvarig fengsels-straff, i likhet med sine kolleger i Bergen, Oslo og Trondheim.

HVORFOR tok torturmotstanderen Skaar Pedersen i bruk tortur kort tid før frigjøringen? Skaar Peder-sens egen forklaring gikk ut på at han ved å samarbeide mer intimt med Gestapo og delta i skjerpede forhør av motstandsfolk kunne for-hindre at tyskerne gjennomførte re-pressaliehandlinger overfor Stav-angers innbyggere i kjølvannet av motstandsbevegelsens tiltagende sabotasje og likvideringer av nor-ske og tyske politifolk i distriktet i 1944-45. Han hevdet at Gestapo vå-ren 1945 hadde satt opp en gis-selliste med navnene på noen av by-ens mest prominente borgere som de truet med å henrette. At tysker-ne mente alvor med slike trusler hadde Skaar Pedersen fått demon-strert etter et møte i Oslo med den øverste ledelsen for Statspolitiet i februar samme år. Da ble dets øver-ste leder, generalmajor Karl Alfred Marthinsen, likvidert av mot-

standsbevegelsen, med den følge at 29 nordmenn ble dømt til døden og henrettet som repressalie i løpet av de påfølgende dagene.

Kun høyesterettsdommer Edvin Alten anerkjente dette elementet i Skaar Pedersens forsvar. Påtale-myndigheten og flertallet i retten avviste blankt eksistensen av en gisselliste og hevdet at tyskerne ikke hadde tenkt å gjennomføre si-ne trusler om repressalier. Under rettssaken mot den tidligere NS-fylkesfører i Rogaland, Per Dyr-dal Gjerstad, våren 1947 bekreftet han imidlertid eksistensen av en slik liste. Til hans fordel vitnet SS-Untersturmführer Werner Lindemann, tidligere ansatt i det tyske Sicherheitsdienst (SD), som be-kreftet at tyskerne planla å skyte personene som var nevnt i gis-sellisten, men at Gjerstad og Skaar Pedersen sammen hadde klart å forhindre dette.

DA DISSE bevisene ble fremlagt var det nesten et år siden den 37 år gamle Hans Skaar Pedersen ble hentet fra sin celle i Bergen krets-fengsel, fraktet til Sverresborg og der møtte eksekusjonspelotongens ti dødbringende kuler.